

เอกสารประกอบการพิจารณา

ร่างพระราชบัญญัติ

ลักษณะปกครองท้องที่

(ฉบับที่ . . .) พ.ศ.

คณะรัฐมนตรี เป็นผู้เสนอ

บรรจुरเบียบวาระ ครั้งที่ ๑๒

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ทำหน้าที่รัฐสภา
๑๑๒ / ๒๕๓๕
ฉพ.

เอกสารประกอบการพิจารณา

งานบริการค้ำคว้า ศูนย์บริการเอกสารและค้ำคว้า สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา โทร. ๒๕๒๖๑๘๑ - ๙๙๙ ต่อ ๒๓๓๒ - ๒๓๓๔

สารบัญ

	หน้า
1. สารสำคัญร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	1
2. เปรียบเทียบ	2
3. ประวัติความเป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	7
4. ข้อดีและข้อเสียของการกำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งเป็นวาระ 5 ปี	9
5. สถิติกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ทั่วประเทศ พ.ศ. 2534	10
6. เขตการปกครองปัจจุบัน	10
7. สถิติการออกจากราชการของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เฉพาะกรณีเกษียณ	11
8. แบบสำรวจ ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือก กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศ	12

(วิระพันธ์ มุขสมบัติ)

วิทยากร 5

(บ้งอร มาลาศรี)

วิทยากร 5

ผู้รับผิดชอบ

สาระสำคัญ
ร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น
(ฉบับที่ ..) พ.ศ.
(คณะรัฐมนตรี เป็นผู้เสนอ)

หลักการ

- แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 11 มาตรา 12 มาตรา 13 และมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่นที่พระพุทธศักราช 2457

เหตุผล

- เนื่องจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พระพุทธศักราช 2457 ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน กำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับอายุของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไว้ว่า ต้องมีอายุตั้งแต่ยี่สิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกินหกสิบปีบริบูรณ์ ซึ่งมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งนานที่สุด ถึงสามสิบห้าปี ประกอบกับการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ยังไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน สมควรกำหนดระยะเวลาการอยู่ในตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านเป็นวาระ คราวละห้าปี และกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามเพิ่มขึ้นอีก จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

สาระสำคัญ

- แก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับ
- (1) คุณสมบัติของราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้าน ต้องมีชื่อในทะเบียนบ้าน
 - (2) เพิ่มคุณสมบัติและข้อห้ามสำหรับผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน
 - (3) วาระการดำรงตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านคราวละ 5 ปี
 - (4) เพิ่มเหตุออกจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน เมื่อถึงคราวออกตามวาระ
 - (5) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่แล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ยังคงดำรงตำแหน่งต่อไป

เปรียบเทียบกฎหมาย

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

ร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ...

มาตรา 11 ให้กรรมการอำเภอประชุมราษฎร ซึ่งมี
คุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ เลือกราษฎรซึ่งมีคุณสมบัติที่บัญญัติไว้ใน
มาตรา 12 เป็นผู้ใหญ่บ้าน

- (1) มีสัญชาติไทยและบรรลุนิติภาวะแล้ว
- (2) ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช
- (3) ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สม-
ประกอบ
- (4) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำในหมู่บ้านนั้น
มาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือน

มาตรา 12 ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องมี
คุณสมบัติและไม่อยู่ในลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกินหกสิบปี
บริบูรณ์
- (3) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำในหมู่บ้านนั้น
มาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน
- (4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วย
ความบริสุทธิ์ใจ
- (5) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช

มาตรา 11 ให้กรรมการอำเภอประชุมราษฎรซึ่ง
มีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ เลือกราษฎรซึ่งมีคุณสมบัติที่บัญญัติ
ไว้ในมาตรา 12 เป็นผู้ใหญ่บ้าน

- (1) มีสัญชาติไทยและบรรลุนิติภาวะแล้ว
- (2) ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช
- (3) ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สม-
ประกอบ
- (4) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมี
ชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมาย ว่าด้วยการทะเบียน
ราษฎร ในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสาม
เดือนจนถึงวันเลือก

มาตรา 12 ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน
ต้องมีคุณสมบัติและไม่อยู่ในลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน
หกสิบปีบริบูรณ์
- (3) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมี
ชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียน-
ราษฎร ในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปี
จนถึงวันเลือก และเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน
- (4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญ
ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- (5) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457	ร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ...
<p>(6) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ หรือวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ หรือไม่เป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา</p> <p>(7) ไม่เป็นข้าราชการประจำหรือข้าราชการส่วนท้องถิ่นหรือข้าราชการการเมือง หรือพนักงานส่วนท้องถิ่น</p> <p>(8) ไม่เป็นผู้มีชื่อเสียงในทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม</p> <p>(9) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออกหรือปลดออกฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการในองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสามปีนับแต่วันถูกไล่ออกหรือปลดออก</p> <p>(10) ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลา สามปีนับแต่วันพ้นโทษ</p> <p>(11) มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าประโยคประถมศึกษาตอนต้น หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่าประโยคประถมศึกษาตอนต้น เว้นแต่ในท้องที่ใดราษฎรไม่อาจเลือกผู้มีพื้นความรู้ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดโดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ยกเว้น</p>	<p>(6) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ หรือวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ หรือไม่เป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา</p> <p>(7) ไม่เป็นข้าราชการประจำ หรือข้าราชการส่วนท้องถิ่น หรือข้าราชการการเมือง หรือพนักงานส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หรือลูกจ้างของเอกชน</p> <p>(8) ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลและมีชื่อเสียงในทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม</p> <p>(9) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออก หรือปลดออกฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร หรือเมืองพัทยา และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปี นับแต่วันถูกไล่ออกหรือปลดออก</p> <p>(10) ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันพ้นโทษ</p> <p>(11) ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดหรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ว่ากระทำความผิดในความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยศุลกากร</p>

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

ร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ...

หรือผ่อนผันได้ "

กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรม ในฐานความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรม ที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้
กฎหมายว่าด้วยที่ดินในฐานความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณะ-
ประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด และกฎหมายว่า
ด้วยการเลือกตั้ง

(12) ลาออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
และยังไม่พ้นกำหนดเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับอนุญาต
ให้ลาออก

(13) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่ง ตาม
มาตรา 14 (6) (7) และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปี
นับแต่วันถูกให้ออก

(14) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก หรือปลด-
ออกหรือไล่ออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์
ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่า
ด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และยังไม่พ้นกำหนด
เวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

(15) มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่หก
หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่าประถมศึกษาปี
ที่หก เว้นแต่ในท้องที่ใดไม่อาจเลือกผู้มีพื้นความรู้
ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดโดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา
ยกเว้นหรือผ่อนผันได้

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

ร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.

มาตรา 13 การเลือกนั้นให้กรรมการอำเภอเป็น
ประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอย่างน้อย
หนึ่งคน

วิธีเลือกจะกระทำโดยลับ หรือโดยเปิดเผยก็ได้
เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ให้ถือว่า
ผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วให้กรรมการอำเภอรายงานไปยัง
ข้าหลวงประจำจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

ในกรณีที่ได้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้จับสลาก

มาตรา 14 ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุ
ใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้ามอย่างใด
อย่างหนึ่งตามมาตรา 12

(2) ตาย

(3) ได้รับอนุญาตให้ลาออก

(4) หมูบ้านที่ปกครองถูกยุบ

(5) ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองเกินสามเดือน

(6) ราษฎรมีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมี
จำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง

(7) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่งเมื่อ
ได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติ หรือความ
สามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

มาตรา 13 การเลือกนั้นให้กรรมการอำเภอเป็น
ประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น
อย่างน้อยหนึ่งคน

วิธีเลือกจะกระทำโดยลับ หรือโดยเปิดเผยก็ได้
เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ให้
ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วให้กรรมการอำเภอรายงาน
ไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้
เป็นหลักฐาน

ในกรณีที่ได้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้จับสลาก
ผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปีนับแต่วันที่
ราษฎรเลือก

มาตรา 14 ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งด้วย
เหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้าม
อย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 12

(1 ทวิ) ถึงคราวออกตามวาระ

(2) ตาย

(3) ได้รับอนุญาตให้ลาออก

(4) หมูบ้านที่ปกครองถูกยุบ

(5) ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองเกินสามเดือน

(6) ราษฎรมีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมี
จำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง

(7) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง
เมื่อได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติ หรือ
ความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

ร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ...

ความใน (1) ให้อำเภอมีอำนาจมาตรา 12 (5)
ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัดให้
ลาอุปสมบท หรือบรรพชาได้ ไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบวัน
ความในวรรคสอง ให้อำเภอมีอำนาจกำหนดด้วย

ประวัติศาสตร์เป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

นับแต่ได้มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ได้มีการจัดระเบียบการปกครองแผ่นดินเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การปกครองส่วนกลาง
2. การปกครองส่วนภูมิภาคหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การปกครองอาณาเขต

การปกครองอาณาเขตหรือการปกครองส่วนภูมิกาศนั้นมีเมือง หรือหัวเมืองเป็นศูนย์กลางการบริหาร มีการจัดระเบียบการปกครองภายในเมืองหนึ่ง ๆ ออกเป็นหน่วยการปกครอง รับผิดชอบลดหลั่นกันลงมา คือ

- แขวง ประกอบด้วย ตำบล ปกครองแขวง ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "หมื่นแขวง"
- ตำบล มีหัวหน้าเป็นกำนัน รับบรรดาศักดิ์เป็น "พัน"
- หมู่บ้าน มีหัวหน้าเป็นผู้ใหญ่บ้าน

ลักษณะการปกครองรูปแบบตำบล หมู่บ้าน นี้ได้ใช้เป็นหลักในการปกครองสืบต่อเรื่อยมา

ในสมัยต่อมา หัวเมืองต่าง ๆ บางเมืองได้ละเลยไม่ปฏิบัติตามพระราชกำหนดกฎหมายที่ระบุไว้ จนทำให้มีการละเว้นการจัดรูปการปกครองให้มีผู้ใหญ่บ้านในระดับหมู่บ้าน คมนิสต์พนักงานปกครองระดับตำบล เรียกว่า "กำนัน" เท่านั้นเป็นผู้ปกครองชั้นต้น อีกทั้งสถานการณ์บ้านเมืองในบางขณะไม่เอื้ออำนวย ทำให้บางครั้งหมู่บ้านไม่มีผู้ปกครอง ประกอบกับลักษณะการจัดการปกครองก็ไม่ได้มีระเบียบวางไว้เป็นที่แน่นอน แต่อย่างใด ดังนั้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระราชดำริให้มีการฟื้นฟูการปกครองระดับหมู่บ้านขึ้นใหม่ เพราะทรงเล็งเห็นว่า การปกครองระดับนี้จำเป็นและสำคัญยิ่งในการบริหารราชการแผ่นดิน เนื่องจากเป็นหน่วยการปกครองที่ใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด โดยได้ทรงให้มีการทดลองจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน เมื่อ ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) ที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งการจัดการปกครอง ตำบล หมู่บ้านใหม่นี้มีลักษณะแตกต่างจากเดิมหลายประการ คือ ให้ราษฎรพิจารณาเลือกผู้ใหญ่บ้านเองแทนการแต่งตั้งโดยผู้รั้งเมืองดังแต่ก่อน สำหรับการบังคับบัญชาชั้นนี้ได้กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องที่ การป้องกันการโจรกรรมและสุรภัย และกำหนดให้มีผลประโยชน์ตอบแทนบ้างกับงานในหน้าที่ ได้แก่ สินลดค่านา ภาษีไม้ไฟ ค่าเหยียบย่ำที่นาราชฎ ซึ่งความมุ่งหมายในการปกครองระดับหมู่บ้านก็เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านซึ่งราษฎรเลือกสรรขึ้นด้วยความยินยอม ช่วยกันในการดำเนินกิจการในหมู่บ้านให้เรียบร้อย เป็นหู เป็นตาแก่ทางราชการ ที่จะช่วยสอดส่องดูแลทุกข์สุขของราษฎรทั่วไป ตลอดจนช่วยเก็บภาษีอากรผลประโยชน์ของแผ่นดิน ซึ่งสมควรได้จากราษฎรโดยธรรม เพื่อใช้ในการกิจการบริหารงานของแผ่นดิน

นับแต่นั้นมา จึงได้จัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้านตามหัวเมืองต่าง ๆ ให้เป็นแบบเดียวกันทั่วราชอาณาจักร โดยตราเป็นพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ขึ้น โดยประกาศใช้บังคับ

เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) บัณฑิตและหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่ของพระราชบัญญัติ
นี้ได้ใช้เป็นหลักในการปกครองท้องที่ของประเทศไทยสืบมา นับว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้กำหนดการจัด
ระเบียบตำบล และหมู่บ้าน รวมทั้งกำหนดหน้าที่ไว้อย่างละเอียดเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราดูแลทุกข์สุขของ
ราษฎรตามท้องที่ต่าง ๆ ต่างพระเนตรพระกรรณ สร้างความเป็นธรรมในการปกครองบ้านเมือง โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งจุดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ที่กำหนดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านเป็นเพราะพระราชประสงค์ของพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะให้ราษฎรมีโอกาสใช้สิทธิในการปกครองตนเองด้วย

หลังจากที่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 มาเป็นเวลานาน
ประมาณ 17 ปี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จึงได้ทรงประกาศ
ยกเลิกและประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทน และ
ถือเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้ แม้ว่าจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมก็ตาม
ก็เป็นเพียงการปรับปรุงข้อความในกฎหมายให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง

ข้อดีและข้อเสียของการกำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งเป็นวาระ 5 ปี

ข้อดี

- (1) เปิดโอกาสให้คนดีมีฝีมือได้มาเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- (2) เป็นการป้องกันระบบผูกขาดหรือสร้างอิทธิพลในท้องถิ่น
- (3) ผู้ได้รับเลือกจะมุ่งทำความดีและกระตือรือร้นในการทำงาน เพื่อผลในการเลือกคราวต่อไป
- (4) หากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านผู้ใดไม่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่หรือที่ราษฎรไม่ต้องการก็สามารถเปลี่ยนคนใหม่ได้เมื่อครบวาระและเป็นการกำจัดคนไม่ดีออกไป

ข้อเสีย

- (1) เป็นผลเสียแก่เอกภาพในการปกครองบังคับบัญชากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะเกิดแนวความคิดที่ว่าเพื่อรักษาตำแหน่งของตนในการเลือกเป็นวาระเอาไว้ให้ได้ทุกครั้ง จำต้องตอบสนองความต้องการและผลประโยชน์ของผู้สนับสนุนคนให้ได้รับเลือก จึงมิใช่ทำเพื่อราชการและราษฎรเหมือนดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- (2) เป็นผลเสียต่อเสถียรภาพของรัฐบาล หากปรากฏว่าผู้ได้รับเลือกเป็นผู้ที่มีพรรคการเมืองฝ่ายค้านสนับสนุน และนโยบายของรัฐบาลอาจจะไม่ได้รับการสนอง คอบเท่าที่ควร
- (3) การแข่งขันชิงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้เกิดระบบหัวคะแนนขึ้นในตำบลหมู่บ้าน ทำให้ราษฎรแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย ก่อให้เกิดความแตกแยก ฝ่ายตรงข้ามจะเข้าแทรกแซงบ่อนทำลายได้โดยง่าย เป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ
- (4) การเลือกบ่อย ๆ จะทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เปลี่ยนสถานะจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นนักการเมืองท้องถิ่นไป ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์เดิมของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ซึ่งมุ่งหวังให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นเจ้าหน้าที่ต่างพระเนตรพระกรรณ เป็นตัวแทนของทางราชการและเป็นตัวแทนของประชาชน
- (5) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นเจ้าพนักงานมีอำนาจหน้าที่หลายอย่าง ตามกฎหมายหลายฉบับ จำเป็นต้องวางตัวเป็นกลาง หากฝักใฝ่พรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมือง ซึ่งสนับสนุนคนอาจจะทำให้เสียความยุติธรรมและเกิดปัญหาการร้องเรียนขึ้นอย่างไม่ยี่หัยสิ้นสุด
- (6) บางท้องที่อาจจะเป็นปัญหาให้คนดีมีความรู้ ความสามารถเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สมัครรับเลือกเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ได้ผู้ที่ไม่เหมาะสมหรือขาดความรู้ความสามารถได้รับเลือกเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แทน

(7) การเปลี่ยนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บ่อย ๆ ทำให้การพัฒนาตำบล หมู่บ้าน ขาดความต่อเนื่อง รวมทั้งงานประจำบางอย่าง เช่น งานทะเบียนราษฎร ซึ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ช่วยนายทะเบียนตำบลประจำหมู่บ้านอาจได้รับความเสียหายได้

(8) ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเลือกมาก เนื่องจากจำนวนกำนัน ผู้ใหญ่ ฯลฯ มีถึง 64,091 คน

สถิติกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ทั้งประเทศ (ถึง 3 มกราคม 2535)

กำนัน	6,861	คน
ผู้ใหญ่บ้าน	57,230	คน
แพทย์ประจำตำบล	6,861	คน
สารวัตรกำนัน	13,722	คน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง	128,182	คน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ	33,998	คน
รวมทั้งสิ้น	246,854	คน
รวมเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	64,091	คน

เขตการปกครองปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2534)

จังหวัด	72	จังหวัด
อำเภอ	678	อำเภอ
กิ่งอำเภอ	80	กิ่งอำเภอ
ตำบล	6,954	ตำบล
หมู่บ้าน	63,364	หมู่บ้าน

(รวมเขตเทศบาล ไม่รวมกรุงเทพมหานคร)

ที่มา : กองปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง

สถิติการออกจากราชการของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เฉพาะกรณีเกษียณ (2534 - 2539)

ปีเกษียณ	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	รวม
2534	319	2,118	2,437
2535	355	2,311	2,666
2536	307	2,310	2,617
2537	320	2,319	2,639
2538	342	2,193	2,535
2539	330	2,275	2,605

ที่มา : กองปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง

แบบสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ทั่วประเทศ

ทวนจังหวัด	จำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำปี 2534		ประมาณการจำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่คาดว่าจะต้อง ดำเนินการเลือกในแต่ละปี เนื่องจากสาเหตุการตาย ลาออก ครบ 60 ปี โทษวินัย รวมทั้งตั้งตำบล หมู่บ้าน (ม.ค. - ธ.ค.)						จำนวนหน่วยเลือก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบปี 2534 (ม.ค.-ธ.ค.)	ประมาณการงบประมาณ ที่ใช้ในการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบ 1 ปี	หมายเหตุ
	กำนัน คน	ผู้ใหญ่บ้าน คน	ปี 2534		ปี 2535		ปี 2536				
			กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน			
1 กรุงเทพมหานคร	66	690	3	44	5	59	7	55	70	3,337,511	
2 กระบี่	51	304	4	25	4	22	6	24	36	1,226,538	
3 กาญจนบุรี	90	762	8	49	7	40	3	28	192	2,632,890	
4 กาสสินธุ์	125	1,221	16	80	16	74	13	87	142	3,627,433	
5 กำแพงเพชร	71	669	5	76	11	46	4	41	113	1,488,216	
6 ขอนแก่น	192	1,700	12	135	14	125	17	132	200	4,669,012	
7 ฉันทบุรี	68	547	2	44	7	49	6	43	50	1,728,857	
8 ฉะเชิงเทรา	90	709	5	38	7	61	3	40	63	2,355,936	
9 ชลบุรี	84	582	4	28	8	23	3	24	45	2,510,271	
10 ชัยนาท	49	389	4	33	2	35	4	39	85	1,632,950	
11 ชัยภูมิ	116	1,122	8	84	18	122	13	108	118	4,226,362	
12 ชุมพร	65	557	9	39	6	51	9	58	119	1,256,646	
13 เชียงราย	110	1,086	12	207	19	230	20	232	253	3,315,602	

จำนวนจังหวัด	จำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำปี 2534		ประมาณการจำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่คาดว่าจะต้อง ดำเนินการเลือกในแต่ละปี เนื่องจากสาเหตุการตาย ลาออก ครบ 60 ปี โทษวินัย รวมทั้งสิ้นจำนวน หมู่บ้าน (ม.ค. - ธ.ค.)						จำนวนหน่วยเลือก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบปี 2534 (ม.ค. - ธ.ค.)	ประมาณการงบประมาณ ที่ใช้ในการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบ 1 ปี	หมายเหตุ
	กำนัน คน	ผู้ใหญ่บ้าน คน	ปี 2534		ปี 2535		ปี 2536				
			กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน			
14 เชียงใหม่	189	1,692	16	155	21	134	15	118	364	5,895,646	
15 ศรีง	85	573	3	32	3	41	5	27	43	2,256,320	
16 ตราด	35	190	-	13	1	11	2	7	16	1,343,589	
17 ตาก	53	432	8	57	14	86	16	87	98	4,853,487	
18 นครนายก	41	393	2	16	2	6	2	6	40	1,101,760	
19 นครปฐม	103	749	2	52	6	37	1	26	70	2,895,835	
20 นครพนม	88	813	7	73	9	57	6	66	105	2,081,636	
21 นครราชสีมา	263	2,733	17	206	26	248	29	263	223	7,236,232	
22 นครศรีธรรมราช	154	1,208	9	83	36	99	24	96	136	5,360,471	
23 นครสวรรค์	123	1,131	7	68	12	57	8	59	212	5,853,164	
24 นนทบุรี	46	336	3	12	4	16	2	14	21	1,395,943	
25 นราธิวาส	75	423	1	14	4	18	7	19	15	2,546,772	
26 น่าน	92	698	13	137	16	141	19	152	224	4,455,977	
27 พนงคาย	107	975	6	62	13	82	8	68	71	2,296,662	

จำนวนจังหวัด	จำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำปี 2534		ประมาณการจำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่คาดว่าจะต้อง ดำเนินการเลือกในแต่ละปี เนื่องจากสาเหตุการตาย ลาออก ครบ 60 ปี โศกวิบัติ รวมทั้งตั้งตำบล หมู่บ้าน (ม.ค. - ธ.ค.)						จำนวนหน่วยเลือก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบปี 2534 (ม.ค.-ธ.ค.)	ประมาณการงบประมาณ ที่ใช้ในการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบ 1 ปี	หมายเหตุ
	กำนัน คน	ผู้ใหญ่บ้าน คน	ปี 2534		ปี 2535		ปี 2536				
			กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน			
28 บุรีรัมย์	178	1,995	17	144	22	135	21	144	201	4,484,091	
29 ปทุมธานี	59	529	2	25	2	27	3	28	29	2,228,724	
30 ประจวบคีรีขันธ์	42	316	3	26	8	53	7	50	41	1,594,250	
31 ปราจีนบุรี	100	921	8	63	5	53	5	51	99	4,484,146	
32 ปัตตานี	108	495	4	18	14	30	7	27	140	2,287,650	
33 พระนครศรีอยุธยา	200	1,313	18	78	17	65	14	78	109	4,679,827	
34 พังงา	46	261	1	9	5	32	6	29	36	1,430,350	
35 พัทลุง	63	496	4	39	10	44	15	32	29	1,355,026	
36 พิจิตร	80	624	4	30	8	36	10	42	112	1,750,026	
37 พิษณุโลก	88	772	11	44	12	41	7	52	114	3,176,038	
38 เพชรบุรี	88	539	6	40	5	29	4	30	39	1,679,248	
39 เพชรบูรณ์	108	1,019	13	80	13	68	11	55	153	3,527,563	
40 แม่ฮ่องสอน	68	490	9	44	7	38	7	41	66	1,971,863	
41 พะเยา	59	591	7	58	6	49	4	50	130	4,191,840	
42 ภูเก็ต	15	92	3	8	1	3	3	8	19	714,540	

จำนวนจังหวัด	จำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำปี 2534		ประมาณการจำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่คาดว่าจะต้อง ดำเนินการเลือกในแต่ละปี เนื่องจากสาเหตุการตาย ลาออก ครบ 60 ปี โทษวินัย รวมทั้งตั้งตำบล หมู่บ้าน (ม.ค. - ธ.ค.)						จำนวนหน่วยเลือก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบปี 2534 (ม.ค.-ธ.ค.)	ประมาณการงบประมาณ ที่ใช้ในการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบ 1 ปี	หมายเหตุ
	กำนัน คน	ผู้ใหญ่บ้าน คน	ปี 2534		ปี 2535		ปี 2536				
			กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน			
43 ภาสารคาม	118	1,384	18	123	24	107	35	122	218	5,243,880	
44 แม่ฮ่องสอน	43	336	1	41	9	52	8	62	120	2,335,574	
45 มหาสารคาม	51	413	4	34	4	45	7	35	55	1,061,777	
46 ยะลา	55	253	2	10	3	13	5	9	139	1,064,413	
47 ยโสธร	76	699	5	47	2	36	9	46	78	1,349,526	
48 ร้อยเอ็ด	180	1,959	11	180	26	151	19	158	258	9,015,540	
49 ระนอง	27	120	3	8	3	8	3	7	21	812,333	
50 ระยอง	53	315	8	20	2	15	3	10	40	1,145,234	
51 ราชบุรี	101	785	6	45	8	40	6	44	70	2,182,860	
52 ลพบุรี	120	953	11	51	7	60	11	56	77	3,213,675	
53 ลำปาง	91	651	11	86	8	106	14	111	193	3,646,128	
54 ลำพูน	48	439	5	61	10	92	8	70	127	1,324,900	
55 เลย	86	679	7	61	14	75	15	75	75	2,505,724	
56 ศรีสะเกษ	187	1,812	17	125	23	183	15	153	188	6,222,180	

จำนวนจังหวัด	จำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำปี 2534		ประมาณการจำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่คาดว่าจะต้อง ดำเนินการเลือกในแต่ละปี เนื่องจากสาเหตุการตาย ลาออก ครบ 60 ปี โทษวินัย รวมทั้งตั้งตำบล หมู่บ้าน (ม.ค. - ธ.ค.)						จำนวนหน่วยเลือก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบปี 2534 (ม.ค.-ธ.ค.)	ประมาณการงบประมาณ ที่ใช้ในการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบ 1 ปี	หมายเหตุ
	กำนัน คน	ผู้ใหญ่บ้าน คน	ปี 2534		ปี 2535		ปี 2536				
			กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน			
57 สกลนคร	120	1,059	10	91	16	111	9	106	215	4,064,412	
58 สงขลา	122	856	13	74	19	82	16	83	136	5,076,971	
59 สตูล	33	215	2	6	-	-	-	-	17	1,562,640	
60 สวทรมหาสารคาม	46	468	3	26	6	21	4	16	29	1,261,715	
61 สวทรมหาสารคาม	34	244	1	15	5	18	3	16	18	1,103,540	
62 สวทรมหาสารคาม	36	258	-	10	1	16	2	20	10	1,101,652	
63 สระบุรี	106	879	10	52	6	46	6	52	77	2,383,002	
64 สิงห์บุรี	42	319	5	24	5	23	1	14	36	1,572,297	
65 สุโขทัย	83	636	5	52	8	51	8	49	71	2,015,300	
66 สุพรรณบุรี	103	761	9	65	31	73	16	70	108	1,761,124	
67 สุราษฎร์ธานี	126	883	14	71	16	71	16	77	131	4,069,165	
68 สุรินทร์	129	1,774	14	102	26	147	40	155	165	3,503,640	
69 ช่างทอง	69	457	7	41	13	33	6	23	55	3,554,607	

จำนวนจังหวัด	จำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำปี 2534		ประมาณการจำนวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่คาดว่าจะต้อง ดำเนินการเลือกในแต่ละปี เนื่องจากสาเหตุการตาย ลาออก ครบ 60 ปี โทษวินัย รวมทั้งถึงกำหนด หมู่บ้าน (ม.ค. - ธ.ค.)						จำนวนหน่วยเลือก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบปี 2534 (ม.ค.-ธ.ค.)	ประมาณการงบประมาณ ที่ใช้ในการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในรอบ 1 ปี	หมายเหตุ
	กำนัน คน	ผู้ใหญ่บ้าน คน	ปี 2534		ปี 2535		ปี 2536				
			กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน			
70 อุตรดิตถ์	203	2,021	21	180	28	279	32	312	377	5,882,054	
71 อุตรดิตถ์	65	443	6	45	9	49	8	52	76	3,024,210	
72 อุทัยธานี	67	485	3	15	5	27	5	29	91	1,537,829	
73 อุบลราชธานี	268	2,369	19	183	25	200	93	183	337	6,379,888	
73 จังหวัด รวม	6,821	58,062	574	4,512	586	4,903	729	4,854	8,049	214,144,690	

ที่มา : กองปลัดกระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง